

ZİVER AHMED SADIK PAŞA
HAMİ GAZELİ, ZEYLİ VE TAHMİSİ

Yrd.Doç.Dr.Ahmet YILMAZ*

Hayatı:

Ziver Ahmed Sâdik Paşa H.1208/ M.1794 tarihinde İstanbul'da dünyaya gelmiş ve H.1277/ M.1860 tarihinde Medine-i Münevvere'de vefat etmiş, şâir vezirlerimizdendir. Oğlu Yusuf Bahâeddîn tarafından hazırlanan geniş biyografisi "*Âsâr-ı Ziver Paşa*" adlı matbu dîvânının¹ giriş kısmındadır. Bu biyografiye göre Ziver Ahmed Sâdik Paşa, bir "Mevlevî" olan babasının ölümüyle on yaşında yetim kalmış ve (Galata) Mevlevîhânesi post-nişîni Seyyid Ali Dede kendisini manevî evlat edinmiştir. Zamanının usulünce eğitimini tamamlayan Ziver Ahmed Sâdik Paşa 4 padişâh zamanında, 3 özel ve 24 resmi olmak üzere toplam 27 çeşit memurluk hizmetinde bulunmuştur. Sarışın, mavi gözlü, orta boylu ve güler yüzlüdür. Kitap okumayı çok sevdiği, evinde oturduğu minderinin etrafının kitap yığınlarıyla dolu olduğu, misafirlige giderken bile yanında kitap götürdüğü, çoğu gecelerini evrâd ve ezkâr okuyarak geçirdiği oğlu tarafından yukarıda adı geçen biyografide anlatılan Ziver Ahmed Sâdik Paşa'nın kerem-kâr ve misafirperver bir insan olduğu da anlatılanlar arasındadır. Arapça ve Farsça'nın yanında Fransızca da bilmesi dikkat çekicidir.

Ziver Ahmed Sâdik Paşa hazır cevap bir insandı. Sohbetlerinde anlattığı tuhaf ve fakat zarif fıkralarıyla zamanının meşhurları arasında anılırdı.. Bir gün Sultan Abdülmecîd, huzurunda pek çok insanın keyif verici şeylere mübtelâ olduğu konuşulurken:

* S.Ü.İlahiyat Fakültesi, Türk İslâm Edebiyatı A.B.D. Öğretim Üyesi.

¹ Matbaa-i Vilâyet, Bursa, 1313.

“Sizün keyfinüz nasıl gelür?” diye bir soru tevcîh edince Zîver Ahmed Sâdık Paşa: “Kulunuzun, keyfi burnundan gelür” şeklindeki nükteli cevabıyla enfiye mübtelası olduğunu îhâm etmiş ve bunun üzerine kendisine kıymetli bir enfiye kutusu hediye edilmiştir.

Zîver Ahmed Sâdık Paşa çok isteyerek gittiği son görevi “Harem-i Nebevî Şeyhliği” sırasında mesâne tıkanıklığı sebebiyle 69 yaşında vefat etmiş ve vasiyyetine binaen Medîne-i Münevvere’de Cennetü’l-Bakî‘ mezarlığında Hz.Osmân’ın türbesinin yakınına defnedilmiştir².

“Hamsi” Gazeli :

Hamsi Gazeli, Zîver Ahmed Sâdık Paşa’nın “Âsâr-ı Zîver Paşa” adlı matbu divanında yoktur. Ancak, oğlu Yusuf Bahâeddîn : “*Pederün âsâr-ı manzûmesi yalnız şu dîvân münderecâtından ibâret degildir. Çünkü bu dîvân Şeyhu’l-İslâm-ı esbak Ârif Hikmet Beg’in Medîne-i Münevvere’de vakf kütüphanesini te’sîs ü inşâ itdiği zamân vukû’ bulan taleb ü teşvîki üzerine merhûm tarafından o tarihe kadar inşâd edilmiş eş’ârı câmi’ olmak üzere tertîb ve iki nüsha tebyîz itdirilerek biri mezkûr kütüphaneye teberru’ ve ihdâ kılınmış olan dîvân olup mu’ahharan . söylemiş olduğu eş’ârı ise yine takrîben bu hacimde bir mecmû’aya mukayyed iken. Hoca Paşa harîk-ı kebîrinde muhterik olduğundan ve anın meydanda diger nüshası dahi bulunmadığından telâfîsi kâbil olamayacak sûretde mahv u zâyi’ olmuşdur*” demektedir³. Neşrettiğimiz Hamsi Gazeli ise “Zîver Efendi” imzasıyla kayıtlı ve fakat başı ve sonu yırtılmış eski bir kitaptan alınmıştır.

² Zîver Ahmed Sâdık Paşa hakkında bkz. Bursalı Mehmed Tahir, **Osmanlı Müellifleri**, İstanbul 1338,s.220; Zîver Ahmed Sadık Paşa, **Âsâr-ı Zîver Paşa** (Yusuf Bahâeddîn’in mukaddimesi), Bursa, 1313, s. 2-7;Fatin Yusuf Efendi, **Fatin Tezkiresi**, Litoğrafya Mat. 1271, s.213-214.

³ Bkz. Zîver Ahmed Sadık Paşa, **a.g.e.**, s. 2-7.

Hamsi Gazeli'ne bir "zeyl" ve bir de "muhammes" yazılmıştır. Zeyl ve tahmîsin kim tarafından yapıldığı belli değildir. Bu ilâvelerde konu bütünlüğü sağlanmış olup, mizahî unsurlar korunmuş olduğundan başarılı olarak değerlendirmektediriz.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

N'ola hamsi bulsa şöret günde biñ kurbânı var
Kanı var hem cānı var mercān gibi çeşmānı var

Sen ne zann itdün a zurnam hamsi-yi cānperveri
Borularla maqdem-i teşrifinün i'lānı var

Kahraman dinse Tırabzon halkına el-hak sezā
Eñ za'ifinün bir sepet hamsi için biñ kanı var

Başına cem' eyleyüp çekmiş hisāba 'ālemi
Allāh Allāh hamsinün bir mahşer ü mizānı var

İşte "Saso" işte "Eczāhāne" işte "Çārsū"⁴
Hamsi şuyundan mü'essir kanda göz dermānı var

Bu meşeldür kim "balık bilmez ise Hālık bilür"
Bir kuru hamsi kimin bir kimseye ihsānı var

Bir fakirün ger iki küp hamsisi medfün ise
Şübhe yok Kārūn'dan a'lā servet ü sāmānı var

Bī-tekellüf biñ kofa şu şarf ider mihmānına
Tuzlu hamsinün 'aceb elţāf-ı bī-pāyanı var

⁴ "Sâso" nun bir hekim ya da eczacı olabileceğini düşünüyorum.

Bir elũnle kıyruğın muhkemce tut da sonra yut
Hamsiyi ekl itmenũn de yolu var erkānı var

Bilmeyen dir ya cemeldür ya Tırabzon teñrisi(?)
Hamsinũn ol rütbe Ziver i'tilā-yı şanı var

Zeyl⁵

Fā'ilātũn Fā'ilātũn Fā'ilātũn Fā'ilũn

Ziver'in nazmın yazarken tab'uma cũş itdi meyl
Akdı eşkũm hep ta'āmi bahrına mānend-i seyl
Yazdum erbāb-ı merāka tatlıca bir hoşca zeyl
Bezmine mümkün midür dāhil ola her bir tufeyl
Hamsinũn bābında çok huddānı var der-bānı var

Kırk tokuz dürlü yimek olundı ta'dād u hisāb
Hepsi de oldı bunũn ammā nefāset-intisāb
Vişne-āsā gözlerinden pek nefis olur hoşāb
Dāne-i çeşmānını yap başkaca findık kebāb
Kuzudan koçdan muṭarrā pek leziz bir yanı var

İtdiler terbiye şuyun yapıdılar sirke şarāb
Et şuyudur işte bu sā'ir ta'āma şalça yap
Kiremitte ışkara üstünde şişde yap kebāb
Hamsiden alsun saṭaṭ gelsün ne lāzımsa kaşāb
Böbregi bumbarı şahmı kıyruğu dendānı var

⁵ Müellifi belli değildir.

Ṭās kebābı pek güzeldür doğranursa kuş başı
Ṭās kapaması pilav oldu bunun bir yoldaşı
Fıstık üzümle olur çorbası hem dürlü aş
Müştehî eyler kavurması ocağıdaki taş
Ḥamsinün seyr it cemādāt içre meftūnānı var

Ḳıy etin tuzla büber ile şoganla ince pek
Ḳılçığın ammā eyi ayıkla bir âletle çek
Şimdi bundan dolma yap kadın budu yâhud börek
Köfte yap yâhud yumurta kır olur başka yimek
Bunların da dürlü dürlü tabhının imkânı var

Ez etin lazutla⁶ karışdır ki ma‘cūn ola tā
Bu hamîrden ince aç fındık ile yap bir baklava
Fıstık u bādem ile ezseñ olur pek pür-bahā
Ġāzîler helvāsı olur kavrulursa yağda ... hā
Her dakıka hāşdur bu pek geniş meydānı var

Ol hamîri kaygana da yaptı erbāb-ı merāk
Dökdiler yaşşı kadā’if saca ya‘nî bir siyāk
Ḳılçığından tel kadā’if yaptılar sen zevke bak
Şan ki helvādur revānî loğmadur şîrîn-mezāk
Ḥamsinün her evde gūyā tatlıcı dükkānı var

İçseler kahve şuyundan tab‘a pek lezzet virür
Ḥastaya şihhat virir a‘mā göze kuvvet virür
Cism-i pâki sofraya revnağ virir zînet virür
Günde çok cem‘iyyete āsāyiş-i ni‘met virür
Ḥamsinün ġāyet müretteb münbaşi bir hıvānı var

⁶ Mısır bitkisi.

Muhammes⁷

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Besmeyle halk olunmuşdur binâsı hamsinüñ
Şevk urur dâ'im gönüllerde cilâsı hamsinüñ
Başka bir lezzet virür kalbe şafâsı hamsinüñ
Herkesi dilsiz eyler iştihası hamsinüñ
Kaplamiş bahr u berri şayt ü şadâsı hamsinüñ

Yazmamış evşafını hakkiyla her bir nüktedân
Hâşşasın ta'yinde 'âciz etıbbâ-yı zamân
Geçdiler Sokrat u Bukrat u Aristolar fülân
Olmamışlardur medîha-gülüğında hâme-rân
Bir mu'ammâdur bilinmez mâcerâsı hamsinüñ

Ğâlibâ hâtif idi duydum bu râzı âşikâr
Hamsinüñ vaşında şöyle dir idi bir ihtiyâr:
"Başka bir hâşşa yaratmış hamside Perverdigâr
Gerçi deryâlarda zâhir biñ çeşit esmâk var
Hiçdür ammâ ki bence mâ-'adâsı hamsinüñ"

Berk urur âfâka hüsn-i maṭla'ı mânend-i hür
Câ be-câ deryâyı cünbüşlerle eyler garḫ-ı nür
Zâtına muhtaşdur el-haḫ bahrda "mâ'en tahür"⁸
Şânına "lahmen tariyyen"⁹ eyledi Haḫdan zuhür
Var nedür farḫ cyle sen artık gıdâsı hamsinüñ

⁷ Müellifi belli değildir.

⁸ 25 **Furkân Sûresi**, 48: "Biz gökten de çok temiz bir su indirdik."

⁹ 16 **Nahl Sûresi**, 14: "Tâze et (balık) yiyesiniz ve içinden takınacağımız bir zînet (inci, mercan) çıkarasınız diye denizi hizmetinize veren de O'dur."

BİBLİYOGRAFYA:

Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, 1338

Fatin Yusuf Efendi, *Fatin Tezkiresi*, Litoğrafya Mat. 1271, s.213-214.

Muhammed Fu'âd Abdu'l-Bâkî, *el-Mu 'cemu'l-Müfehres li-Elfâzı'l-Kur'ânı'l-Kerîm*, İstanbul, 1984.

Zîver Ahmed Sadık Paşa, *Âsâr-ı Zîver Paşa* (Yusuf Bahâeddîn'in mukaddimesi)-Dîvân-, Matbaa-i Vilâyet, Bursa, 1313.

